

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Tredje Afdeling)

13. oktober 2022*

»Præjudiciel forelæggelse – direktiv 86/653/EØF – artikel 7, stk. 1, litra b) – selvstændige handelsagenter – forretning afsluttet med en tredjemand, hvis kunder handelsagenten tidligere har skaffet – vederlag – spørgsmålet, om agentens ret til provision er af præceptiv eller deklaratorisk karakter«

I sag C-64/21,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Sąd Najwyższy (øverste domstol, Polen) ved afgørelse af 17. september 2020, indgået til Domstolen den 2. februar 2021, i sagen

Rigall Arteria Management sp. z o.o. sp.k.

mod

Bank Handlowy w Warszawie S.A.,

har

DOMSTOLEN (Tredje Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, K. Jürimäe (refererende dommer), samt dommerne N. Jääskinen, M. Safjan, N. Piçarra og M. Gavalec,

generaladvokat: T. Ćapeta,

justitssekretær: fuldmægtig M. Siekierzyńska,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 23. marts 2022,

efter at der er afgivet indlæg af:

- Rigall Arteria Management sp. z o.o. sp.k. ved advokat M. Skrycki og radca prawny A. Springer,
- Bank Handlowy w Warszawie S.A. ved advokati G. Pietras og M. Rzepka,
- den polske regering ved B. Majczyna og S. Żyrek, som befuldmægtigede,

* Processprog: polsk.

- den tyske regering ved J. Möller, U. Bartl, J. Heitz og M. Hellmann, som befuldmægtigede,
 - den italienske regering ved G. Palmieri, som befuldmægtiget, bistået af avvocato dello Stato P. Pucciariello,
 - Europa-Kommissionen ved L. Armati, S.L. Kalèda og B. Sasinowska, som befuldmægtigede,
- og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 9. juni 2022,
afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 7, stk. 1, litra b), i Rådets direktiv 86/653/EØF af 18. december 1986 om samordning af medlemsstaternes lovgivning om selvstændige handelsagenter (EFT 1986, L 382, s. 17).
- 2 Anmodningen er blevet indgivet i forbindelse med en tvist mellem Rigall Arteria Management sp. z o.o. sp.k. og Bank Handlowy w Warszawie S.A. (herefter »Bank Handlowy«) vedrørende afgivelse af de nødvendige oplysninger med henblik på førstnævnte selskabs fastsættelse af de provisionsbeløb, der tilkommer selskabet vedrørende de kontrakter, som Bank Handlowy har indgået med kunder, som tidligere er blevet skaffet med Rigall Arteria Managements hjælp.

Retsforskrifter

EU-retten

- 3 Anden og tredje betragtning til direktiv 86/653 har følgende ordlyd:

»[I]nden for Fællesskabet har forskellene mellem de nationale lovgivninger om handelsagentur mærkbar indflydelse på konkurrencevilkårene og på de vilkår, hvorunder dette hverv udøves, og de kan have uheldig indflydelse på handelsagenters retsbeskyttelse i forhold til deres agenturgivere samt på retssikkerheden i handelssamkvemmet; desuden vanskeliggør disse forskelle i mærkbart omfang indgåelse og gennemførelse af aftaler om handelsagenturer mellem en agenturgiver og en handelsagent med forretningssted i forskellige medlemsstater.

Samhandelen mellem medlemsstaterne bør foregå på samme vilkår som på et enhedsmarked, hvilket indebærer en indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes retssystemer, for så vidt det er nødvendigt af hensyn til fællesmarkedets funktion; reglerne om lovkonflikter fjerner ikke de omtalte ulemper for handelsagentur, selv ikke efter udarbejdelse af ensartede regler, og gør derfor ikke den foreslåede harmonisering overflødig.«

- 4 Dette direktivs artikel 1, stk. 2, bestemmer:

»Ved handelsagent forstås i dette direktiv en selvstændig mellemmand, som er vedvarende antaget til at formidle salg eller køb af varer for en anden person, i det følgende benævnt agenturgiveren, eller til at formidle og afslutte sådanne forretninger i agenturgiverens navn og for dennes regning.«

5 Direktivets kapitel III har overskriften »Vederlag«. Det består af artikel 6-12. Den første af disse artikler bestemmer:

»1. Såfremt parterne ikke har truffet nogen aftale herom og med forbehold af medlemsstaternes ufravigelige retsfor skrifter om vederlagets størrelse, har handelsagenten ret til det vederlag, som på det sted, hvor han udøver sin virksomhed, er sædvanligt for agenter for varer af den art, som er genstand for agenturkontrakten. Er der ikke på stedet noget sådant sædvanligt vederlag, har handelsagenten ret til et rimeligt vederlag, hvorved alle de forretningen vedrørende omstændigheder tages i betragtning.

2. Enhver del af vederlaget, der varierer efter forretningernes antal eller størrelse, betragtes ved anvendelsen af dette direktiv som provision.

3. Artikel 7 til 12 finder kun anvendelse, såfremt handelsagenten helt eller delvis betales gennem provision.«

6 Samme direktivs artikel 7, stk. 1, fastsætter:

»1. Handelsagenten har ret til provision af en agenturforretning, der afsluttes i agenturkontraktperioden,

a) såfremt den er afsluttet ved hans medvirken,
eller

b) såfremt den er afsluttet med en tredjemand, som han tidligere har skaffet som kunde for så vidt angår lignende forretninger.«

7 Artikel 10 i direktiv 86/653 fastsætter:

»1. Retten til provision erhverves, så snart og i det omfang en af følgende begivenheder indtræffer:

a) agenturgiveren har gennemført forretningen, eller

b) agenturgiveren i henhold til aftalen med tredjemand skulle have gennemført forretningen, eller

c) tredjemand har gennemført forretningen.

2. Retten til provision erhverves senest, når tredjemand har gennemført sin del af forretningen eller skulle have gjort dette, såfremt agenturgiveren havde gennemført sin del deraf.

3. Provisionen skal afregnes senest den sidste dag i måneden efter det kvartal, hvor ret[t]en hertil blev erhvervet.

4. Stk. 2 og 3 kan ikke ved aftale fraviges til skade for handelsagenten.«

8 Dette direktivs artikel 11 har følgende ordlyd:

»1. Retten til provision kan kun bortfalde, hvis og i det omfang

– det godtgøres, at kontrakten mellem tredjemand og agenturgiver ikke gennemføres,

og

– den manglende gennemførelse ikke skyldes omstændigheder, som kan tilregnes agenturgiveren.

2. De provisionsbeløb, som handelsagenten allerede har modtaget, tilbagebetales, hvis retten hertil er bortfaldet.

3. Stk. 1 kan ikke ved aftale fraviges til skade for handelsagenten.«

9 Direktivets artikel 12 bestemmer:

»1. Senest den sidste dag i måneden efter det kvartal, hvor provisionen er erhvervet, sender agenturgiveren handelsagenten en nota over erhvervet provision. Denne nota skal indeholde alle væsentlige oplysninger, der har tjent som grundlag for beregning af provisionsbeløbene.

2. Handelsagenten har ret til at kræve, at der gives ham alle de oplysninger, især uddrag af regnskabet, der er til rådighed for agenturgiveren, og som er nødvendige for, at agenten kan efterprøve rigtigheden af de provisionsbeløb, der tilkommer ham.

3. Stk. 1 og 2 kan ikke ved aftale fraviges til skade for handelsagenten.

[...]«

Polsk ret

10 Artikel 7, stk. 1, i direktiv 86/653 blev gennemført i polsk ret ved artikel 761, stk. 1, i ustawa – Kodeks cywilny (lov om den civile lovbog) af 23. april 1964 (Dz. U. af 2019, pos. 1145) (herefter »den civile lovbog«). Denne bestemmelse fastsætter:

»Agenten kan kræve provision af aftaler, der er indgået i agenturkontraktens løbetid, hvis de er indgået som følge af hans virksomhed, eller hvis de er indgået med kunder, som agenten forinden har skaffet i forbindelse med lignende kontrakter.«

Tvisten i hovedsagen og det præjudicielle spørgsmål

11 Rigall Arteria Management var knyttet til Bank Handlowy ved agenturkontrakter fra den 1. juni 1999 til den 30. juni 2015. Den sidste af disse kontrakter havde karakter af en rammeaftale, som blev suppleret af specifikke agenturkontrakter. De kontrakter, der blev indgået mellem hovedsagens parter, vedrørte ydelse af finansiel formidling, herunder formidling i forbindelse med udøvelse af hjælpefunktioner og markedsføring af kreditkortservice og -udstedelse samt andre finansielle tjenesteydelser, som Bank Handlowy udbød.

12 I kontrakterne var det angivet, hvorledes agenten skulle modtage vederlag, og navnlig fastsat, at dette skulle beregnes i forhold til antallet af indgåede kontrakter. I de fleste tilfælde var der tale om et bestemt beløb for hvert udstedt kreditkort eller for hver imødekommet låneansøgning. Ingen af disse kontrakter fastsatte nogen anden form for provisionsvederlag end vederlaget for

kontrakter indgået ved agentens direkte medvirken. Ved agenturkontraktens ophør havde agenten desuden ret til en godtgørelse, hvis størrelse var angivet i kontrakten. Det var ligeledes angivet i kontrakten, at dette beløb udgjorde hele den godtgørelse, som agenten havde ret til.

- 13 Efter at Bank Handlowy den 17. december 2014 havde opsagt rammeaftalen, anmodede Rigall Arteria Management banken om at give oplysninger om den provision, som tilkom selskabet for perioden fra den 1. juni 1999 til den 31. januar 2015. Som svar på gentagne anmodninger gjorde Bank Handlowy gældende, at de oplysninger, som hidtil var givet, viste det samlede vederlag, der skyldtes i henhold til de indgåede agenturkontrakter, og at der derfor ikke var grund til at fremsende yderligere oplysninger. Bank Handlowy anførte i øvrigt, at de ønskede oplysninger var omfattet af bankhemmeligheden.
- 14 Rigall Arteria Management anlagde derfor sag ved Sąd Okręgowy w Warszawie (den regionale domstol i Warszawa, Polen) med påstand om at få udleveret de nødvendige oplysninger med henblik på beregning af det provisionsbeløb, som tilkom selskabet for kontraktperioden.
- 15 Sąd Okręgowy w Warszawie (den regionale domstol i Warszawa) forkastede ved dom af 20. juni 2016 søgsmålet med den begrundelse, at agenturgiverens erklæringer under agenturkontraktperioden var fuldstændige, og at agenten ikke havde gjort indsigelse mod størrelsen af den beregnede provision. Sąd Okręgowy w Warszawie (den regionale domstol i Warszawa) fandt ligeledes, at det ikke fremgik af vilkårene for de kontrakter, som parterne havde indgået, at agenten havde ret til provision for de kontrakter, som banken indgik med kunder, som agenten tidligere havde skaffet. Den tog ligeledes Bank Handlowys argument om, at nogle af de oplysninger, som agenten havde anmodet om, var omfattet af bankhemmeligheden, til følge.
- 16 Sąd Apelacyjny w Warszawie (appeldomstolen i Warszawa, Polen) forkastede ved dom af 28. februar 2018 den appel, som Rigall Arteria Management havde iværksat. Appeldomstolen tilsluttede sig i det væsentlige førsteinstansens argumentation. Den fandt desuden, at Rigall Arteria Managements krav kun var begrundet, for så vidt som agenten kunne have ret til at kræve betaling af den type vederlag, som de ønskede oplysninger vedrørte. Appeldomstolen fandt, at en sådan situation ikke forelå under de i sagen foreliggende omstændigheder.
- 17 Ifølge Sąd Apelacyjny w Warszawie (appeldomstolen i Warszawa) er vederlaget for kontrakter indgået med kunder, som en agent tidligere har skaffet, jf. den civile lovbogs artikel 761, stk. 1, baseret på en deklatorisk lovgivning. Det fremgik ifølge denne retsinstans af både den manglende henvisning til denne form for provision i kontraktens ordlyd som af parternes adfærd under dens gennemførelse, at de stiltiende havde fraveget agentens ret til den omhandlede provision.
- 18 Rigall Arteria Management har iværksat kassationsappel til prøvelse af Sąd Apelacyjny w Warszawies (appeldomstolen i Warszawa) dom ved Sąd Najwyższy (øverste domstol, Polen), som er den forelæggende ret i denne sag.
- 19 Rigall Arteria Management har for den øverste domstol til støtte for appellen bl.a. gjort gældende, at der foreligger en tilsidesættelse af den civile lovbogs artikel 761, stk. 1, fortolket i lyset af artikel 7, stk. 1, litra b), i direktiv 86/653, for så vidt som denne bestemmelse blev anset for at være deklatorisk. Ifølge Rigall Arteria Management kan den regel, der følger af denne bestemmelse, ikke fraviges til skade for agenten ved en agenturkontrakt. Bank Handlowy har i sit svarskrift til kassationsappellen anfægtet dette anbringende og argumenteret for, at den civile lovbogs artikel 761, stk. 1, er fuldt ud deklatorisk.

- 20 Sąd Najwyższy (øverste domstol) er i tvivl om fortolkningen af artikel 7, stk. 1, litra b), i direktiv 86/653. For det første kan ordlyden af disse direktivs bestemmelser indikere, at den deklatoriske karakter af disse kun er udelukket for de bestemmelser, hvori dette udtrykkeligt er angivet. For det andet kunne dette direktivs formål, som tager sigte på at beskytte handelsagenter, tyde på, at direktivet skal fortolkes i sin helhed på en måde, som er til hinder for ændringer i kontrakten til skade for agentens rettigheder.
- 21 Desuden er der ved samme direktivs artikel 7-12 indført et sammenhængende og »lukket« system af bestemmelser om agentens vederlag, som kun kan fraviges som helhed og erstattes af en anden ordning, som parterne selv fastsætter. Disse bestemmelser gør det således udelukkende muligt at erstatte provisionssystemet med et andet vederlagssystem for handelsagenten og ikke at fravige visse særlige dele af dette.
- 22 Konklusionen om, at retten til provision i henhold til artikel 7, stk. 1, litra b), i direktiv 86/653 ikke kan fraviges eller ændres til skade for handelsagenten, er ligeledes overbevisende under en funktionel synsvinkel, henset til det forhold, at det i praksis er umuligt for handelsagenter at indgå i forhandlinger om de kontrakter, som agenturgiverne ensidigt udfærdiger.
- 23 Under disse omstændigheder har Sąd Najwyższy (øverste domstol) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»I lyset af ordlyden af og formålet med artikel 7, stk. 1, litra b), i [direktiv 86/653] skal denne bestemmelse da fortolkes således, at den giver selvstændige handelsagenter en præceptiv ret til provision af [en] agenturforretning, der afsluttes i agenturkontraktperioden, såfremt den er afsluttet med tredjemand, som den pågældende tidligere har skaffet som kunde for så vidt angår lignende forretninger, eller kan denne ret fraviges ved aftale?«

Domstolens kompetence

- 24 Indledningsvis bemærkes, at den i hovedsagen omhandlede kontrakt vedrører salg af finansielle tjenesteydelser. Denne type kontrakt falder imidlertid ikke ind under anvendelsesområdet for direktiv 86/653, som ifølge definitionen af begrebet »handelsagent«, der findes i direktivets artikel 1, stk. 2, kun finder anvendelse på handelsagenter, der er vedvarende antaget til at formidle eller at formidle og afslutte salg eller køb af varer.
- 25 Det følger imidlertid af fast retspraksis, at når en i national ret valgt regulering af rent interne forhold er tilpasset EU-retten, navnlig for at undgå forskelsbehandling af statens egne statsborgere eller for at undgå konkurrencefordrejninger eller for at sikre en ensartet behandling af sammenlignelige situationer, er det ifølge fast retspraksis afgjort i Unionens interesse, at bestemmelser eller begreber, der er hentet fra EU-retten, fortolkes ensartet, uanset de vilkår, hvorunder de skal anvendes, således at senere fortolkningsuoverensstemmelser undgås (dom af 17.5.2017, ERGO Poist'ovňa, C-48/16, EU:C:2017:377, præmis 29 og den deri nævnte retspraksis).
- 26 I denne henseende fremgår det af de oplysninger, som den forelæggende ret har fremlagt som svar på en anmodning fra Domstolen om uddybende oplysninger, at den polske lovgiver ved gennemførelsen af direktiv 86/653 i national ret definerede agenturkontrakter uden at henvise til køb eller salg af varer, hvorved lovgiver gav udtryk for sin hensigt om at behandle agenturkontrakter vedrørende køb eller salg af varer og vedrørende køb eller salg af tjenesteydelser ens.

- 27 Det skal derfor fastslås, at Domstolen er kompetent til at tage stilling til den foreliggende anmodning om præjudiciel afgørelse.

Om det præjudicielle spørgsmål

- 28 Den forelæggende ret ønsker med sit eneste spørgsmål nærmere bestemt oplyst, om artikel 7, stk. 1, litra b), i direktiv 86/653 skal fortolkes således, at den ret, som denne bestemmelse tillægger en uafhængig handelsagent til at modtage provision for en forretning, der er afsluttet i agenturkontraktperioden med en tredjemand, som agenten tidligere har skaffet som kunde for så vidt angår lignende forretninger, ikke kan fraviges ved aftale.
- 29 I henhold til artikel 7, stk. 1, i direktiv 86/653 har handelsagenten ret til provision af en agenturforretning, der afsluttes i agenturkontraktperioden, såfremt den er afsluttet ved hans medvirken, eller såfremt den er afsluttet med en tredjemand, som han tidligere har skaffet som kunde for så vidt angår lignende forretninger.
- 30 Som generaladvokaten har anført i punkt 45 i forslaget til afgørelse, synes ordlyden af denne bestemmelse ved anvendelsen af bindeordet »eller« at angive, at EU-lovgiver har haft til hensigt at give parterne et valg. Det er imidlertid ikke muligt ud fra denne ordlyd at udlede, om denne bestemmelse er deklatorisk eller ej.
- 31 Eftersom det hverken i artikel 7 i direktiv 86/653 eller i andre bestemmelser heri udtrykkeligt er angivet, at artikel 7, stk. 1, litra b), er præceptiv, skal der ved fortolkningen af denne bestemmelse tages hensyn til den sammenhæng, hvori den indgår, og de mål, der forfølges med direktivet. Bestemmelsens tilblivelseshistorie kan ligeledes give relevante elementer med henblik på dens fortolkning (jf. i denne retning dom af 25.6.2020, A. m.fl. (Vindmøller i Aalter og Nevele), C-24/19, EU:C:2020:503, præmis 37).
- 32 Hvad for det første angår den sammenhæng, hvori denne bestemmelse indgår, fremgår det af den almindelige opbygning af direktiv 86/653, at når en bestemmelse heri ikke kan fraviges, har EU-lovgiver nøje angivet dette. Det gælder navnlig artikel 10, stk. 4, artikel 11, stk. 3, og artikel 12, stk. 3, i direktiv 86/653, der alle – ligesom direktivets artikel 7 – findes i dets kapitel III om vederlaget til agenten.
- 33 Selv om artikel 6, stk. 3, i direktiv 86/653 i øvrigt ved en modsætnings slutning kan antyde, at såfremt handelsagenten helt eller delvis betales ved provision, medfører dette nødvendigvis, at direktivets artikel 7-12 finder anvendelse, fremgår det dog af direktivets artikel 6, stk. 1, at størrelsen af agentens vederlag først og fremmest afhænger af parternes aftale. Det følger således af en systematisk læsning af artikel 6 i direktiv 86/653, at hvis EU-lovgiver havde haft til hensigt at fravige det princip, der er fastsat i denne bestemmelses stk. 1, i et af de efterfølgende stykker, ville dette have været udtrykkeligt angivet.
- 34 Hvad dernæst angår de mål, der forfølges med direktiv 86/653, bemærkes, at direktivet, således som det fremgår af anden og tredje betragtning hertil, har til formål at sikre handelsagenters retsbeskyttelse i forhold til deres agenturgivere, at fremme retssikkerheden i handelssamkvemet og at lette samhandelen mellem medlemsstaterne ved at tilnærme deres retssystemer på området for handelsagenturer (dom af 23.3.2006, Honyvem Informazioni Commerciali, C-465/04, EU:C:2006:199, præmis 19, og af 16.2.2017, Agro Foreign Trade & Agency, C-507/15, EU:C:2017:129, præmis 29).

- 35 I denne henseende skal det imidlertid bemærkes, at en fortolkning af artikel 7, stk. 1, litra b), i direktiv 86/653, som tillægger denne bestemmelse en ufravigelig karakter, ikke nødvendigvis vil føre til en øget beskyttelse af handelsagenterne. Som generaladvokaten har forklaret i punkt 66 i forslaget til afgørelse, kan det nemlig ikke udelukkes, at visse agenturgivere under sådanne omstændigheder vil kompensere for omkostningen til den provision, der nødvendigvis vil skyldes for en forretning, som i agenturkontraktperioden er afsluttet med en tredjemand, som agenten tidligere har skaffet som kunde for så vidt angår lignende forretninger, ved at nedsætte grundprovisionen, ved at begrænse eller udelukke udgifter, som tidligere blev godtgjort, eller andre vederlagselementer eller ved at ophøre med at indgå kontraktforhold med handelsagenter.
- 36 Endelig understøttes denne fortolkning af direktiv 86/653's tilblivelseshistorie. Det fremgår nemlig af forslaget til Rådets direktiv om samordning af medlemsstaternes lovgivning om (selvstændige) handelsagenter (EFT 1977, C 13, s. 2), at Europa-Kommissionen oprindeligt foreslog, at de bestemmelser, som parterne ikke skulle kunne fravige, skulle anføres i en enkelt artikel, nemlig dette forslags artikel 35. Selv om den bestemmelse, der svarer til dette direktivs artikel 7, stk. 1, var anført i listen, blev den efterfølgende fjernet derfra. Selv om EU-lovgiver til sidst opgav selve princippet om en enkelt liste til fordel for et forbud mod fravigelse i konkrete tilfælde, har EU-lovgiver desuden ikke valgt denne løsning hvad angår artikel 7, stk. 1, litra b), i direktiv 86/653.
- 37 Som generaladvokaten har anført i punkt 75 i forslaget til afgørelse, bekræfter fjernelsen af den bestemmelse, der svarede til artikel 7, stk. 1, litra b), i direktiv 86/653, fra ovennævnte liste over præceptive bestemmelser i artikel 35 i det direktivforslag, der er nævnt i den foregående præmis, og beslutningen om artikel for artikel at angive, om bestemmelserne i direktiv 86/653 er præceptive, at dette direktivs artikel 7, stk. 1, litra b), i mangel af en udtrykkelig angivelse heri af en sådan præceptiv karakter, er en deklatorisk bestemmelse.
- 38 Henset til samtlige ovenstående betragtninger skal det forelagte spørgsmål besvares med, at artikel 7, stk. 1, litra b), i direktiv 86/653 skal fortolkes således, at den ret, som denne bestemmelse tillægger en uafhængig handelsagent til at modtage provision for en forretning, der er afsluttet i agenturkontraktperioden med en tredjemand, som agenten tidligere har skaffet som kunde for så vidt angår lignende forretninger, kan fraviges ved aftale.

Sagsomkostninger

- 39 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra de nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Tredje Afdeling) for ret:

Artikel 7, stk. 1, litra b), i Rådets direktiv 86/653/EØF af 18. december 1986 om samordning af medlemsstaternes lovgivning om selvstændige handelsagenter

skal fortolkes således, at

den ret, som denne bestemmelse tillægger en uafhængig handelsagent til at modtage provision for en forretning, der er afsluttet i agenturkontraktperioden med en tredjemand,

som agenten tidligere har skaffet som kunde for så vidt angår lignende forretninger, kan fraviges ved aftale.

Underskrifter